

KRIMINOLOGIYA VA JINOIY ODIL SUDLOV

ILMIY-AMALIY JURNAL

2024-yil 3-son

VOLUME 4 / ISSUE 3 / 2024
ISSUE DOI: 10.51788/TSUL.CCJ.4.3.

ISSN 2181-2179
DOI: 10.51788/TSUL.CCJ.

Crossref
Content
Registration

MUASSIS:
TOSHKENT DAVLAT
YURIDIK UNIVERSITETI

“Kriminologiya va jinoiy odil sudlov” ilmiy-amaliy jurnali O‘zbekiston matbuot va axborot agentligi tomonidan 2021-yil 18-martda 1160-sonli guvohnoma bilan davlat ro‘yxatidan o‘tkazilgan.

Ushbu jurnal O‘zbekiston Respublikasi Huquqni muhofaza qilish akademiyasi bilan hamkorlikda tashkil etilgan.

Jurnal O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi jurnallari ro‘yxatiga kiritilgan.

Mualliflik huquqlari Toshkent davlat yuridik universitetiga tegishli. Barcha huquqlar himoyalangan. Jurnal materiallaridan foydalanish, tarqatish va ko‘paytirish muassis ruxsati bilan amalga oshiriladi.

Sotuvda kelishilgan narxda.

Nashr bo‘yicha mas‘ul:
O. Choriyev

Muharrirlar:
Y. Mahmudov, M. Sharifova,
Sh. Beknazarova, Y. Yarmolik,
E. Mustafayev

Musahhih:
S. Rasulova

Texnik muharrir:
U. Sapayev

Dizayner:
D. Rajapov

Tahririyat manzili:
100047. Toshkent shahri,
Sayilgoh ko‘chasi, 35.

Tel.: (0371) 233-66-36, 233-41-09.

Faks: (0371) 233-37-48.

Veb-sayt: www.ccj.tsul.uz

E-mail: criminologyjournal@tsul.uz

Obuna indeksi: 1386.

Jurnal 25.09.2024-yilda
bosmaxonaga topshirildi.

Qog‘oz bichimi: A4.

Shartli bosma tabog‘i: 7

Adadi: 100. Buyurtma: № 141.

TDYU bosmaxonasida chop etildi.

© Toshkent davlat yuridik universiteti

BOSH MUHARRIR

N. Salayev – Toshkent davlat yuridik universiteti Jinoyat huquqi, kriminologiya va korrupsiyaga qarshi kurashish kafedrası professori, yuridik fanlar doktori

BOSH MUHARRIR

S. Samadov – O‘zbekiston Respublikasi Huquqni muhofaza qilish akademiyasi boshlig‘i v.v.b.

BOSH MUHARRIR O‘RINBOSARI

D. Bazarova – Toshkent davlat yuridik universiteti Jinoyat-protsessual huquqi kafedrası mudiri, yuridik fanlar doktori, professor

MAS‘UL MUHARRIR

K. Hakimov – TDYU Jinoyat huquqi, kriminologiya va korrupsiyaga qarshi kurashish kafedrası mudiri, yuridik fanlar doktori, dotsent

TAHRIR HAY‘ATI A‘ZOLARI

M. Rustambayev – O‘zbekiston Respublikasi Jamoat xavfsizligi universiteti rektori, yuridik fanlar doktori, professor

F. Raximov – O‘zbekiston Respublikasi Huquqni muhofaza qilish akademiyasi professori, yuridik fanlar doktori

Q. Abdurasulova – Toshkent davlat yuridik universiteti professori, yuridik fanlar doktori

V. Davlyatov – yuridik fanlar bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

S. Niyozova – Toshkent davlat yuridik universiteti professori, yuridik fanlar doktori

Sh. Xaydarov – Toshkent davlat yuridik universiteti professor v.b., yuridik fanlar doktori

R. Kabulov – O‘zbekiston Respublikasi IIV akademiyasi professori, yuridik fanlar doktori

B. Umirzakov – O‘zbekiston Respublikasi IIV akademiyasi dotsenti, yuridik fanlar bo‘yicha falsafa doktori (PhD)

A. Baratov – Toshkent davlat yuridik universiteti dotsenti, yuridik fanlar nomzodi

I. Astanov – O‘zbekiston Respublikasi Huquqni muhofaza qilish akademiyasi professori, yuridik fanlar doktori

B. Pulatov – O‘zbekiston Respublikasi Huquqni muhofaza qilish akademiyasi professori, yuridik fanlar doktori

**УЧРЕДИТЕЛЬ:
ТАШКЕНТСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ
ЮРИДИЧЕСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ**

Правовой научно-практический журнал «Криминология и уголовное правосудие» зарегистрирован Агентством печати и информации Узбекистана 18 марта 2021 года с удостоверением № 1160.

Этот журнал создан при сотрудничестве с Правоохранительной академией Республики Узбекистан. Журнал включён в перечень журналов Высшей аттестационной комиссии при Министерстве высшего образования, науки и инноваций Республики Узбекистан.

Авторские права принадлежат Ташкентскому государственному юридическому университету. Все права защищены. Использование, распространение и воспроизведение материалов журнала осуществляется с разрешения учредителя.

Реализуется по договорной цене.

Ответственный за выпуск:
О. Чориев

Редакторы:
Й. Махмудов, М. Шарифова,
Ш. Бекназарова, Е. Ярмолик,
Э. Мустафаев

Корректор:
С. Расулова

Технический редактор:
У. Сапаев

Дизайнер:
Д. Ражапов

Адрес редакции:
100047. Город Ташкент,
улица Сайилгох, 35.

Тел.: (0371) 233-66-36, 233-41-09.

Факс: (0371) 233-37-48.

Веб-сайт: www.ccj.tsul.uz

E-mail: criminologyjournal@tsul.uz

Подписной индекс: 1386.

Журнал передан в типографию
25.09.2024.

Формат бумаги: А4.
Усл. п. л. 7. Тираж: 100 экз.
Номер заказа: 141.

Отпечатано в типографии ТГЮУ.

© Ташкентский государственный
юридический университет

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР

Н. Салаев – доктор юридических наук, профессор кафедры уголовного права, криминологии и противодействия коррупции Ташкентского государственного юридического университета

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР

С. Самадов – врио начальника Правоохранительной академии Республики Узбекистан

ЗАМЕСТИТЕЛЬ ГЛАВНОГО РЕДАКТОРА

Д. Базарова – доктор юридических наук, профессор, заведующая кафедрой уголовно-процессуального права Ташкентского государственного юридического университета

ОТВЕТСТВЕННЫЙ РЕДАКТОР

К. Хакимов – доктор юридических наук, доцент, заведующий кафедрой уголовного права, криминологии и противодействия коррупции Ташкентского государственного юридического университета

ЧЛЕНЫ РЕДКОЛЛЕГИИ

М. Рустамбаев – доктор юридических наук, профессор, ректор Университета общественной безопасности Республики Узбекистан

Ф. Рахимов – доктор юридических наук, профессор Правоохранительной академии Республики Узбекистан

К. Абдурасулова – доктор юридических наук, профессор Ташкентского государственного юридического университета

В. Давлятов – доктор философии по юридическим наукам (PhD), доцент

С. Ниёзова – доктор юридических наук, профессор Ташкентского государственного юридического университета

Ш. Хайдаров – доктор юридических наук, и.о. профессора Ташкентского государственного юридического университета

Р. Кабулов – доктор юридических наук, профессор Академии МВД Республики Узбекистан

Б. Умирзаков – доктор философии по юридическим наукам (PhD), доцент Академии МВД Республики Узбекистан

А. Баратов – кандидат юридических наук, доцент Ташкентского государственного юридического университета

И. Астанов – доктор юридических наук, профессор Правоохранительной академии Республики Узбекистан

Б. Пулатов – доктор юридических наук, профессор Правоохранительной академии Республики Узбекистан

**FOUNDER: TASHKENT STATE
UNIVERSITY OF LAW**

"The scientific-practical journal "Criminology and Criminal Justice" was registered by the Press and Information Agency of Uzbekistan on March 18, 2021, with certificate No. 1160.

This journal was founded in cooperation with the Law Enforcement Academy of the Republic of Uzbekistan. The journal is included in the list of journals of the Higher Attestation Commission under the Ministry of Higher Education, Science and Innovations of the Republic of Uzbekistan.

Copyright belongs to Tashkent State University of Law. All rights reserved. Use, distribution and reproduction of materials of the journal are carried out with the permission of the founder.

Agreed-upon price.

Publication Officer:
O. Choriev

Editors:
Y. Makhmudov, M. Sharifova, Sh. Beknazarova, Y. Yarmolik, E. Mustafae

Proofreader:
S. Rasulova

Technical editor:
U. Sapaev

Designer:
D. Rajapov

Editorial office address:
100047. Tashkent city,
Sayilgokh street, 35.

Phone: (0371) 233-66-36,
233-41-09.

Fax: (0371) 233-37-48.

Website: www.ccj.tsul.uz

E-mail: criminologyjournal@tsul.uz

Subscription index: 1386.

The journal is submitted to the Printing house on 25.09.2024.

Paper size: A4.

Cond.p.f: 7.

Units: 100. Order: № 141.

Printed in the Printing house of TSUL

© Tashkent State University of Law

EDITOR-IN-CHIEF

N. Salayev – Professor of the Department of Criminal Law, Criminology and Anti-Corruption of Tashkent State University of Law, Doctor of Law

EDITOR-IN-CHIEF

S. Samadov – Acting Head of the Law Enforcement Academy of the Republic of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF

D. Bazarova – Head of the Department of Criminal and Procedural Law of Tashkent State University of Law, Doctor of Law , Professor

EXECUTIVE EDITOR

K. Khakimov – Head of the Department of Criminal Law, Criminology and Anti-Corruption of TSUL, Doctor of Law, Associate professor

MEMBERS OF THE EDITORIAL BOARD

M. Rustambayev – Rector of the University of Public Security of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Law, Professor

F. Raximov – Professor of the Law Enforcement Academy of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Law

Q. Abdurasulova – Professor of Tashkent State University of Law, Doctor of Law

V. Davlyatov – Doctor of Philosophy in Legal Sciences (PhD), Associate Professor

S. Niyozova – Professor of Tashkent State University of Law, Doctor of Law

Sh. Khaydarov – Acting professor of Tashkent State University of Law, Doctor of Law

R. Kabulov – Professor of the Ministry of Internal Affairs of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Law

B. Umirzakov – Associate professor of the Ministry of Internal Affairs of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Philosophy in Legal Sciences (PhD)

A. Baratov – Associate professor of Tashkent State University of Law, Candidate of Legal Sciences

I. Astanov – Professor of the Law Enforcement Academy of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Law

B. Pulatov – Professor of the Law Enforcement Academy of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Law

MUNDARIJA

12.00.08 – JINOYAT HUQUQI. KRIMINOLOGIYA. JINOYAT-IJROIYA HUQUQI

Xaydarov Shuxratjon Djumaevich

AYOLNI O'Z HOMILASINI SUN'IY RAVISHDA TUSHIRISHGA MAJBURLASHNING
OBYEKTIV BELGILARI 8

Kamalova Dildora Gayratovna

TAMOM BO'LGAN VA TAMOM BO'LMAGAN SUIQASD20

Yermashev Jengis Maratovich

BOJXONA SOHASIDAGI JINOYATLARNI SODIR ETGAN SHAXSNING
KRIMINOLOGIK TAVSIFI YUZASIDAN MULOHAZALAR29

12.00.09 – JINOYAT PROTSESSI. KRIMINALISTIKA, TEZKOR-QIDIRUV HUQUQ VA SUD EKSPERTIZASI

Dadaxanova Durdona Abdukaxxarovna

JINOYAT SODIR ETGAN SHAXSLARNI MAJBURIY MEHNATGA JALB QILISH BILAN
BOG'LIQ JAZOLAR TUSHUNCHASI39

Abdullayev Diyor Ibodillayevich

AMERIKA QO'SHMA SHTATLARI QONUNCHILIGI VA HUQUQNI
QO'LLASH AMALIYOTIDA EHTIYOT CHORASI SIFATIDA
UY QAMOG'INING O'ZIGA XOS JIHATLARI51

СОДЕРЖАНИЕ

12.00.08 – УГОЛОВНОЕ ПРАВО. КРИМИНОЛОГИЯ. УГОЛОВНО-ИСПОЛНИТЕЛЬНОЕ ПРАВО

Хайдаров Шухратжон Джумаевич

ОБЪЕКТИВНЫЕ ПРИЗНАКИ ПОНУЖДЕНИЯ ЖЕНЩИНЫ К СОВЕРШЕНИЮ
АБОРТА 8

Камалова Дилдора Гайратовна

ОКОНЧЕННОЕ И НЕОКОНЧЕННОЕ ПОКУШЕНИЕ20

Ермашев Женгис Маратович

ВОПРОСЫ КРИМИНОЛОГИЧЕСКОЙ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЛИЦА,
СОВЕРШИВШЕГО ПРЕСТУПЛЕНИЯ В ТАМОЖЕННОЙ СФЕРЕ29

12.00.09 – УГОЛОВНЫЙ ПРОЦЕСС. КРИМИНАЛИСТИКА. ОПЕРАТИВНО-РОЗЫСКОЕ ПРАВО. СУДЕБНАЯ ЭКСПЕРТИЗА

Дадаханова Дурдона Абдукаххаровна

ПОНЯТИЕ НАКАЗАНИЙ, СВЯЗАННЫХ С ПРИНУДИТЕЛЬНЫМ ТРУДОМ
СОВЕРШИВШИХ ПРЕСТУПЛЕНИЯ ЛИЦ39

Абдуллаев Диёр Ибодиллаевич

ОСОБЕННОСТИ ДОМАШНЕГО АРЕСТА КАК МЕРЫ ПРЕСЕЧЕНИЯ
В ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВЕ И ПРАВОПРИМЕНИТЕЛЬНОЙ ПРАКТИКЕ США51

CONTENTS

12.00.08 – CRIMINAL LAW, PREVENTION OF OFFENSES. CRIMINOLOGY. CRIMINAL PROCEDURAL LAW

Khaydarov Shukhratjon Jumaevich

OBJECTIVE SIGNS OF FORCING A WOMAN TO HAVE AN ABORTION 8

Kamalova Dildora Gayratovna

COMPLETED AND INCOMPLETE ATTEMPTS20

Ermashov Jengis Maratovich

ISSUES OF CRIMINOLOGICAL CHARACTERISTICS OF THE PERSON WHO
COMMITTED CRIMES IN THE CUSTOMS SPHERE29

12.00.09 – CRIMINAL PROCEEDINGS. CRIMINOLOGY, INVESTIGATIVE LAW AND FORENSIC EXPERTISE

Dadakhonova Durdona Abdukaxxarovna

THE CONCEPT OF PUNISHMENTS RELATED TO FORCED LABOR OF PERSONS
WHO HAVE COMMITTED CRIMES39

Abdullayev Diyor Ibodillayevich

DISTINCTIVE FEATURES OF HOUSE ARREST AS A PREVENTIVE MEASURE
IN THE LEGISLATION AND LAW ENFORCEMENT PRACTICE OF THE UNITED
STATES51

Kelib tushgan / Получено / Received: 21.08.2024
Qabul qilingan / Принято / Accepted: 17.09.2024
Nashr etilgan / Опубликовано / Published: 25.09.2024

DOI: 110.51788/tsul.ccj.4.3./ALRT9967

UDC: 343.236.1(045)(575.1)

TAMOM BO'LGAN VA TAMOM BO'LMAGAN SUIQASD

Kamalova Dildora Gayratovna,

Yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori (PhD),

Toshkent davlat yuridik universiteti

Jinoiy odil sudlov fakulteti dekani

ORCID: 0000-0001-6747-8883

e-mail: d.kamalova@tsul.uz

Annotatsiya. Jinoyatni sodir etishga suiqasd qilish tamom bo'lmagan jinoyat turi bo'lib, jinoyatni sodir etish boshlanganligi bilan tavsiflanadi. Jinoyat qonuni bilan muhofaza qilinadigan obyektgа tajovuz amalga oshirilib, zarar yetkaziladi yoki zarar yetkazish xavfi yuzaga keladi. Jinoyat sodir etishga suiqasd qilish bosqichida muayyan jinoyat ob'ektiv tomonining bir qismi bajariladi, ya'ni JK Maxsus qismi dispozitsiyasida ifodalangan harakat yoki harakatsizlik to'liq yoki qisman amalga oshiriladi, biroq shaxs istaganidek natija yuz bermaydi. Jinoyat huquqi doktrinasida suiqasd tamom bo'lgan va tamom bo'lmagan turlarga ajratiladi. Mazkur bo'linishning mezon, huquqiy ahamiyati, o'zaro farqli jihatlari yetarli darajada tahlil qilinmagan. Mazkur maqolada tamom bo'lgan va tamom bo'lmagan suiqasdning huquqiy tabiati ilmiy-nazariy va amaliy jihatdan tahlil qilingan hamda muallifning mazkur masala bo'yicha xulosasi shakllantirilgan. Tamom bo'lgan jinoyat tamom bo'lgan va tamom bo'lmagan suiqasd kabi birikmalarni qo'llashda tushunmovchiliklarning oldini olish, qonun texnikasi talablariga rioya etish, so'zlarni o'z ma'nosida ishlatish va jinoyat sodir etish bosqichlari institutining o'zaro bog'liqligidan kelib chiqqan holda suiqasd turlarini "yakunlanmagan suiqasd" va "yakunlangan suiqasd" sifatida qo'llash maqsadga muvofiqligi asoslantirilgan. Shuningdek, tamom bo'lmagan va tamom bo'lgan suiqasdning ijtimoiy xavflilik xususiyati o'zaro farqlanishi sababli jazo tayinlashda differentsiatsiya qilinishi taklif etilgan.

Kalit so'zlar: jinoyatga suiqasd qilish, jinoyatga suiqasd turlari, tamom bo'lgan suiqasd, tamom bo'lmagan suiqasd, ob'ektiv mezon, sub'yektiv mezon, kvalifikatsiya

ОКОНЧЕННОЕ И НЕОКОНЧЕННОЕ ПОКУШЕНИЕ

Камалова Дилдора Гайратовна,

доктор философии по юридическим наукам (PhD),

декан факультета уголовного правосудия

Ташкентского государственного юридического университета

Аннотация. Покушение на совершение преступления является видом неоконченного преступления и характерно тем, что преступное деяние уже начато: совершается посягательство на объект, охраняемый уголовным законом, причиняется ущерб или создаётся угроза его причинения. На стадии покушения на совершение преступления выполняется часть объективной стороны конкретного преступления, т. е. действие или бездействие, выраженное в диспозиции Особенной части Уголовного кодекса, осуществляется полностью или частично, но желаемый преступный результат не наступает. В доктрине уголовного права покушения классифицируются на оконченные и неоконченные. Однако критерии этой классификации, её юридическое значение и отличительные признаки недостаточно проанализированы. В данной статье проводится научно-теоретический и практический анализ правовой природы оконченного и неоконченного покушения, и автор формулирует выводы по этому вопросу. Для предотвращения недоразумений при употреблении таких понятий, как оконченное преступление, оконченное и неоконченное покушение, в целях соблюдения требований юридической техники, применения слов в их правильном значении и исходя из взаимосвязи института стадий совершения преступления была обоснована целесообразность применения терминов «завершённое покушение» и «незавершённое покушение». Также предложено дифференцировать наказание, учитывая различие в характере общественной опасности неоконченного и оконченного покушения.

Ключевые слова: покушение на преступление, виды покушения на преступление, оконченное покушение, неоконченное покушение, объективные критерии, субъективные критерии, квалификация.

COMPLETED AND INCOMPLETE ATTEMPTS

Kamalova Dildora Gayratovna,
Dean of the Faculty of Criminal Justice,
Tashkent State University of Law,
Doctor of Philosophy in Law (PhD)

Abstract. An attempt to commit a crime is a type of incomplete crime characterized by the initiation of the criminal act. An assault is committed on an object protected by criminal law, causing harm or creating a risk of harm. At the stage of attempting to commit a crime, part of the objective side of a specific crime is carried out, meaning that the action or inaction expressed in the disposition of the Special Part of the Criminal Code is fully or partially implemented, but the desired criminal outcome does not occur. In criminal law doctrine, attempts are classified into completed and incomplete types. The criteria, legal significance, and differences in this classification have not been sufficiently analyzed. This article provides a scientific-theoretical and practical analysis of the legal nature of completed and incomplete attempts, and the author forms conclusions on this issue. To prevent misunderstandings when using terms such

as a completed crime and uncompleted attempts, to adhere to the requirements of legal technique, and based on the interconnection of the stages of committing a crime, it has been justified that it is appropriate to apply the types of attempts as “unfinished attempt” and “finished attempt.” It is also proposed to differentiate the nature of the social danger of an uncompleted attempt and a completed attempt in the imposition of punishment.

Keywords: *criminal attempt, types of criminal attempt, completed attempt, incomplete attempt, objective criteria, subjective criteria, qualification.*

Kirish

JK 58-m. Sud tamom bo'lmagan jinoyat uchun jazo tayinlashda jazo tayinlashning umumiy asoslariga amal qilgan holda jinoyatning og'ir-yengilligini, jinoiy niyat amalga oshirilishining darajasini va jinoyatni oxiriga yetkaza olmaganlik sabablarini ham hisobga oladi.

Jinoyatga suiqasd qilishning turlarga ajratilishi ahamiyati, qilmishni kvalifikatsiya qilish va jazo tayinlashga ta'siri yuzasidan bildirilgan fikrlarni shartli ravishda ikki guruhga ajratish mumkin:

Birinchi guruh vakillari suiqasd turlarining ahamiyatini inkor etib, quyidagicha asoslantiradi: tamom bo'lgan va tamom bo'lmagan suiqasd jinoyatni amalga oshirishga qaratilgan o'zaro bog'liq va yagona qilmish hisoblanadi [1, 267-b.]; “qilmishni kvalifikatsiya qilishda suiqasdning turlarga ajratilishi ahamiyatsiz, biroq jazoni individuallashtirishda muhim omil hisoblanadi, shuning uchun jinoyat qonunida suiqasd turlari farqlanmaydi [2, 289-b.]”.

Ikkinchi guruh vakillari jinoyatga suiqasdni turlarga ajratishning ahamiyatini quyidagi omillar bilan bog'laydi: “1) faqat tamom bo'lmagan suiqasd va jinoyatga tayyorgarlik ko'rishdan ixtiyoriy qaytish mumkinligi tufayli suiqasdni turlarga ajratish huquqiy ahamiyatga ega” [3, 108-b.]; 2) “tamom bo'lgan suiqasd odatda tamom bo'lmagan suiqasdga nisbatan ijtimoiy xavflilik darajasi yuqori bo'lib, tamom bo'lgan jinoyatga nisbatan juda yaqin bosqich hisoblanadi, shunga muvofiq, qattiqroq jazolanishi lozim” [4, 51-52-b.]; 3) “suqasd tasnifning mavjudligi jazo tayinlashda jinoiy niyatni amalga oshirganlik darajasini hisobga olish hamda jinoyat sodir etishdan ixtiyoriy qaytish masalasini hal qilish zarurati bilan bog'liq [5, 226-b.]. Biz bu fikrlarga qo'shilgan holda, quyidagilarini qo'shimcha qilamiz: 4) yaroqsiz suiqasd qilmishni kvalifikatsiyasiga bevosita ta'sir ko'rsatadi va ayrim hollarda yaroqsiz suiqasd uchun javobgarlik kelib chiqmasligi lozim; 5) suiqasd turlari shaxsning ijtimoiy xavflilik xususiyatini ifoda etadi, jumladan, tamom bo'lmagan suiqasdda jinoyatning yakunlamaganligi shaxs xatti-harakatlarining natijasi hisoblanadi, shuning uchun jinoyatni oxiriga yetkazilmaslik sabablari inobatga olinib, JK Maxsus qismi sanksiyasida nazarda tutilgan yengilroq jazo tayinlanishi maqsadga muvofiq.

Material va metodlar

Ushbu ilmiy maqoladagi mavzuni tadqiq etishda analiz va sintez, deduksiya va induksiya, tarixiylik, mantiqiylik kabi tadqiqot usullari qo'llangan.

Mazkur mavzu yuzasidan o'zbek olimlaridan M.X. Rustamboyev, A.A. Otajonov, N.S. Salayev; X.R. Ochilov, R. Kabulov; xorijiy olimlardan A.P. Kozlov, A.I. Sitnikova, A.A. Anisimov, L.Z. Tadevosyan, D.Y. Porotikov, A.Y. Reshetnikovlarning ilmiy ishlari tahlil qilingan.

Tadqiqot natijalari

Jinoyat huquqi ta'limotida jinoyatga suiqasd qilishning turlarga ajratish mezonlari to'g'risida yagona yondashuv mavjud emas. Mazkur masalaga subyektiv mezon, obyektiv mezon yoki aralash mezon asosida yondashiladi. Shuningdek, jinoiy maqsadning tugallanganlik darajasi haqidagi subyektiv tasavvuri [5, 225-b.], aybdor tomonidan amalga oshirilgan harakatlarning yakuniga yetkazilganlik darajasi [6, 228-b.], suiqasdni amalga oshirilganlik darajasiga [7, 53-b.] ko'ra, suiqasd tamom bo'lgan va tamom bo'lmagan turlarga bo'linishi yuzasidan qarashlar mavjud.

Subyektiv mezonga (N.S. Salayev, M. Usmonaliyev, A.I. Orlova) [8, 182-b; 9, 88-b.; 10, 262-b.] ko'ra, jinoiy harakatlarning tugallanganlik darajasi aybdorning fikriga ko'ra belgilanadi va uning xatti-harakatlari natijasida oxirigacha yetkazilmaydi (jumladan, shaxsning tajribasizligi, puxta reja tuzmaganligi, jinoyat quroli tekshirilmaganligi, atrof-muhitni yaxshi o'rganmaganligi, jinoyat haqida yetarli ma'lumotlarga ega bo'lmaganligi).

Obyektiv mezonga (B.V. Zdravomislov, D.Y. Porotikov) [11, 153-b.; 12, 39-b.] va harakatlarning amalda tugallanganligiga ko'ra, JK Maxsus qismi dispozitsiyasidan kelib chiqib, suiqasd tamom bo'lmagan yoki tamom bo'lgan turlarga ajratiladi. Ya'ni qilmishning subyektiv jihatdan yo'naltirilganligi e'tiborga olinib, aybdor sodir etgan harakatlar hajmidan kelib chiqish zarur.

Aralash mezon (A.Y. Reshetnikova) [13, 39-b.] aybdor shaxs harakatlarining amalda tugallanganlik darajasi va mazkur harakatlar yuzasidan aybdor fikri o'zaro mos kelishi nazarda tutiladi.

Nazarimizda, tamom bo'lgan suiqasd va tamom bo'lmagan suiqasd turlariga ajratilishining mezoni subyekt tomonidan jinoiy natija yuz berishi uchun zarur harakatlarni amalga oshirilganligi hisoblanadi. Bunda shaxs xulq-atvorining tashqi tomoni emas, balki ichki – subyektiv tomon inobatga olinishi lozim.

Tadqiqot natijalari tahlili

Bizningcha, jinoyatga suiqasd quyidagi mezonlar asosida guruhlashtirilishi maqsadga muvofiq:

Shaxsning subyektiv fikriga ko'ra tamom bo'lgan va tamom bo'lmagan suiqasd turlariga ajratiladi.

“Qilmish tamom bo'lgan suiqasd yoki tamom bo'lmagan suiqasdligini aniqlash uchun jinoiy faoliyatning real voqelikda rivojlanish darajasi emas, shaxs tomonidan jinoiy natijaga erishish uchun zarur hisoblangan barcha harakatlarning amalga oshirilganligi muhim hisoblanadi. Ya'ni mohiyatiga ko'ra tashqi – subyekt xulq-atvorining miqdoriy ko'rsatkichi emas, balki ichki subyektiv tomon muhim hisoblanadi” [14, 110-111-b.] Shunga ko'ra, tamom bo'lgan suiqasd tamom bo'lmagan suiqasddan subyektiv tomonga ko'ra farqlanadi.

1) Shaxs jinoiy maqsadiga erishish uchun zarur bo'lgan barcha harakat (harakatsizlik)ni amalga oshirgan, biroq jinoyat shaxsga bog'liq bo'lmagan holatlarga ko'ra oxirigacha yetkazilmagan bo'lsa, qilmish tamom bo'lgan suiqaasd deyiladi [12, 188b.]. "Tamom bo'lgan suiqaasdda shaxs jinoyatni oxiriga yetkazish uchun o'ziga bog'liq bo'lgan barcha harakatlarni bajargan, jinoyatni oxiriga yetkazish uchun ana shu harakatlar yetarli va yana biron-bir qo'shimcha harakatlar bajarilishi shart emas, deb hisoblaydi. Ammo obyektiv sabablarga ko'ra, jinoyat oxirigacha yetkazilmaydi" [6, 11]. *A.A. o'zganing mulkini qo'lga kiritish maqsadida 2024-yil 15-mart kuni "Fayz Burger" nomli umumiy ovqatlanish joyi oldida S.X. va uning tanishi E.I.ga Xorazm va Surxondaryo viloyatlarida joylashgan haydovchilar uchun test topshirish markazida ishlovchi tanishlari orqali ikki nafar fuqaroni har biriga 1100 AQSh dollari evaziga hech qanday to'siqlarsiz haydovchilik guvohnomasi olib berishini va'da qilib, pora berishga dalolat qilgan. A.A. jami 2200 AQSh dollarini S.X.dan olgan vaqtida tezkor tadbirda ushlangan va firibgarlik harakatlari o'ziga bog'liq bo'lmagan holatda oxiriga yetkazilmagan* [15].

Ba'zi mualliflar tamom bo'lgan suiqaasdni va jinoyatdan ixtiyoriy qaytishni o'zaro farqlamagan holda ta'rif bergan. "Tamom bo'lgan suiqaasd deganda subyekt jinoyatni tugallash uchun zarur deb hisoblagan hamma xatti-harakatlarni bajargan, biroq unga bog'liq bo'lmagan holatlar yoxud jinoyat sodir etishdan ixtiyoriy qaytish sababli jinoyat oxiriga yetkazilmagan holatlar tushuniladi. Shaxs jinoiy oqibatlarining yuzaga kelishi uchun barcha zarur chora-tadbirlarni bajargan bo'lib, biroq ixtiyoriy, masalan, sodir etgan qilmishidan pushaymon bo'lish, jabrlanuvchiga achinish, jinoiy javobgarlikka tortilish oqibatida ozodlikdan mahrum qilinishdan qo'rqish sababli avval istagan jinoiy qilmishi yuzaga kelishining oldini olish uchun barcha imkoniyatlarni ishga solgan vaziyatda ham bu qilmish tamom bo'lgan suiqaasd deb e'tirof etilishi kerak" [5, 226-b.]. Nazarimizda, ixtiyoriy qaytishning suiqaasddan farqlovchi tomoni shundaki, jinoyat shaxsga bog'liq bo'lmagan holatlarga ko'ra oxirigacha yetkazilmagan bo'lib, qilmish yoki tamom bo'lgan suiqaasd, yoxud ixtiyoriy qaytish sifatida baholanishi lozim. Jazoni yengillashtirish instituti, shu jumladan, jinoyat qonunining ortga qaytish kuchi, tamom bo'lmagan jinoyatlarning suiqaasd tarkibiga kirmaydi.

Demak, shaxs tomonidan jinoiy maqsadga erishish uchun zarur bo'lgan barcha harakat yoki harakatsizlik amalga oshirilgan, biroq shaxs istagan oqibat unga bog'liq bo'lmagan sabablarga ko'ra yuz bermagan bo'lsa, qilmish *tamom bo'lgan suiqaasd* deb topiladi.

"Tamom bo'lgan suiqaasd tamom bo'lgan jinoyatdan ijtimoiy xavfli oqibatning yuz bermaganligiga ko'ra farqlanadi. Mazkur oqibat, bir tomondan, suiqaasd qilayotgan shaxsning qasdi va maqsadi bilan qamrab olingan, ikkinchi tomondan, qonunda belgilangan shaxsning irodasiga bog'liq bo'lmagan holatlarga ko'ra yuz bermagan tegishli oqibat bilan muvofiq kelishi lozim. Jinoyatga tayyorgarlik ko'rayotgan yoki suiqaasd qilayotgan shaxs boshqa bir jinoyatni oxirigacha yetkazsa, shaxs o'sha jinoyat uchun ham javobgarlikka tortiladi. Bundan kelib chiqib, tamom bo'lgan suiqaasd faqat moddiy tarkibli jinoyatlarda yuz berishi mumkin, degan xulosaga kelish mumkin. Biroq formal tarkibli jinoyatlarda ham faqat ayrim hollarda tamom bo'lgan suiqaasd

mavjud bo'ladi. Bunda shaxs jinoyatning obyektiv tomonini tashkil etuvchi barcha zarur chora-tadbirlarni bajarishi, biroq o'ziga bog'liq bo'lmagan hollarda ularni oxiriga yetkazmagan bo'ladi.

2) "Tamom bo'lmagan suiqasdda shaxs sodir etishni maqsad qilib qo'ygan qilmishning bir qismini bajaradi. Ya'ni subyektiv tomondan aybdor o'zi istagan jinoiy oqibat yuzaga kelishi uchun barcha qilmishlar yoxud ularning yig'indisi jinoyat huquqiga oid qilmishni tashkil etuvchi barcha xatti-harakatlarni amalga oshirmaganligini tan oladi. Tamom bo'lmagan suiqasdda aybdor nafaqat muayyan jinoyat tarkibidagi obyektiv tomonning barcha zaruriy alomatlarini bajarmaganligi, balki o'ziga bog'liq bo'lmagan holatlarga ko'ra o'zi xohlagan natijaga erisha olmaganligini anglashi ham xosdir" [5, 228-b.]. Boshqacha qilib aytganda, "tamom bo'lmagan suiqasdda jinoyatning yakunlanishi uchun zarur bo'lgan xatti-harakat ularni amalga oshirishga xalaqit bergan sabablar tufayli to'liq bajarilmaydi" [6, 228-b.]. *Sudlanuvchi A.N. tojik millatiga mansub tanishi Tohir ismli shaxs bilan oldindan kelishib, ijtimoiy tarmoq orqali u yuborgan manzil – Bo'ka tumanidan umumiy og'irligi 1967 grammni tashkil etgan gashish giyohvandlik vositasini 2 000 AQSh dollari evaziga Farg'ona viloyatidagi manzilga olib borishga kelishgan. 2023-yil 22-sentabrda A.N. giyohvandlik vositasini qo'lga kiritib, Farg'onaga olib ketayotgan vaqtda avtomashina YPX xodimlari tomonidan to'xtatiladi. A.N. avtomashinadan tushib, yo'l yoqasidagi daraxtzorga qarab qochgan vaqtida xodimlar tomonidan ushlangan va jinoyati o'ziga bog'liq bo'lmagan holatlarga ko'ra oxiriga yetkazilmagan* [16].

"Tamom bo'lmagan suiqasdda shaxs JK Maxsus qismi tegishli moddasining dispozitsiyasida nazarda tutilgan jinoyat sodir etishga qaratilgan, uning ongi bilan qamrab olingan qilmish (harakat yoki harakatsizlik)ni qisman sodir etadi. Bunda aybdor shaxsga bog'liq bo'lmagan holatlarga ko'ra zarur bo'lgan qilmish (harakat yoki harakatsizlik) amalga oshirilmaydi va shunga muvofiq jinoyat yakunlanmaydi. Mazkur holatda aybdor jinoyatning tamom bo'lishi uchun barcha zarur harakatlarni sodir etmaganligini angelaydi" [14, 110-b.].

Nazarimizda, yuqoridagi ta'rifda tamom bo'lmagan suiqasd ham moddiy, ham formal tarkibli jinoyatlarga nisbatan amalga oshirilishi nazarda tutilmagan. Shuningdek, tamom bo'lmagan suiqasdda aybdor shaxs jinoyatning oxiriga yetkazilishi uchun barcha zarur harakatlarni amalga oshirganligini anglamaydi, balki shaxs jinoyatni yakunlashi uchun zarur bo'lgan qilmish unga bog'liq bo'lmagan holatlarga ko'ra sodir etilmaydi. Bunda shaxs tomonidan barcha zarur harakatlar amalga oshirilganligini anglash emas, balki shaxsning jinoiy qasdi oxirigacha yetkazilmaganligini anglash huquqiy ahamiyat kasb etadi.

M.P. Redin tamom bo'lmagan va tamom bo'lgan suiqasd tushunchalarini "to'liq bo'lmagan suiqasd" va "to'liq suiqasd" [1, 269-b.] tushunchalariga almashtirish taklifini ilgari surgan, binobarin, jinoyat sodir etishga suiqasdlar emas, balki faqat jinoyatlar tamom bo'lmagan yoki tamom bo'lgan deb tavsiflanishi lozim.

Demak, shaxs tomonidan jinoiy niyatiga erishish uchun zarur bo'lgan barcha harakat (harakatsizlik)ni o'ziga bog'liq bo'lmagan holatlarga ko'ra amalga oshira olmagan bo'lsa, qilmish *tamom bo'lmagan suiqasd* deyiladi.

Fikrimizcha, tamom bo'lgan va tamom bo'lmagan suiqasdni jinoyat tarkibi elementlari nuqtayi nazaridan kelib chiqqan holda farqlash talab etiladi.

Obyektiv elementiga ko'ra: tamom bo'lgan suiqasdda JK Maxsus qismi dispozitsiyasida nazarda tutilgan barcha qilmishlar to'liq bajarilgan, biroq oqibat kelib chiqmagan bo'ladi; tamom bo'lmagan suiqasdda esa JK Maxsus qismi dispozitsiyasida nazarda tutilgan harakat yoki harakatsizlik to'liq bajarilmagan bo'ladi. *Subyektiv elementiga ko'ra:* tamom bo'lgan suiqasdda shaxs o'zi tomonidan amalga oshirilgan qilmish jinoiy qasdini amalga oshirish uchun yetarliligini angelaydi, biroq jinoiy natija yuz bermaydi, tamom bo'lmagan suiqasdda esa subyekt ichki ishonchiga ko'ra barcha zarur harakatlar amalga oshirilmaganligini angelaydi. Shuningdek, tamom bo'lgan suiqasd faqat moddiy tarkibli jinoyatlarda, tamom bo'lmagan suiqasd esa moddiy va formal tarkibli jinoyatlarda mavjud bo'lishi mumkin.

Ijtimoiy xavflilik xususiyatiga ko'ra: tamom bo'lgan suiqasdda shaxs o'ziga bog'liq bo'lgan barcha harakat yoki harakatsizlikni to'liq amalga oshiradi, biroq shaxs istagan jinoiy oqibat tashqi ta'sirlar natijasida yuz bermaydi. Bu esa shaxsning ijtimoiy xavflilik darajasi yuqoriligini, jinoyatga puxta tayyorgarlik ko'rilganligi va professional faoliyati muayyan darajada shakllanganligini ifodalaydi. Tamom bo'lmagan suiqasdda esa jinoyatni oxiriga yetkazish uchun zarur bo'lgan harakatlar shaxs tomonidan to'liq amalga oshirilmagan bo'ladi.

Xulosalar

Birinchidan, tamom bo'lgan va tamom bo'lmagan suiqasd ijtimoiy xavflilik xususiyati va darajasiga ko'ra farqlanganligi tufayli jazo tayinlashda o'zaro differensiatsiya qilinishi maqsadga muvofiq;

ikkinchidan, tamom bo'lmagan suiqasdda shaxs jinoyat obyektiga zarar yetkazish uchun o'zi tomonidan bajarilishi lozim bo'lgan barcha zarur harakat yoki harakatsizlikni o'zining irodasiga bog'liq bo'lmagan holatlarga ko'ra amalga oshirmagan bo'ladi. Tamom bo'lgan suiqasdda esa jinoyat obyektiga zarar yetkazish maqsadida shaxs tomonidan amalga oshirilishi talab etiladigan barcha harakat yoki harakatsizlik amalga oshirilgan, biroq qilmish shaxs irodasiga bog'liq bo'lmagan holatlarga ko'ra oxirigacha yetkazilmagan bo'ladi;

uchinchidan, tamom bo'lmagan suiqasdda jinoyat shaxs tomonidan zarur qilmishlar amalga oshirilmaganligi tufayli jinoyat yakuniga yetkazilmagan bo'lsa, tamom bo'lgan suiqasdda shaxs tomonidan barcha zarur harakatlar amalga oshirilgan, biroq mazkur harakatlar jinoiy oqibat yuz berishi uchun yetarli darajada bo'lmaganligi tufayli oxiriga yetkazilmagan bo'ladi. Demak, tamom bo'lgan va tamom bo'lmagan suiqasd subyektning tasavvuri emas, balki obyektiv tomon belgilariga ko'ra farqlanadi.

Tamom bo'lgan jinoyat tamom, bo'lgan suiqasd kabi birikmalarni qo'llashda tushunmovchiliklarning oldini olish, qonun texnikasi talablariga rioya etish, so'zlarni o'z ma'nosida ishlatish va jinoyat sodir etish bosqichlari institutining o'zaro bog'liqligidan kelib chiqqan holda suiqasd turlarini "yakunlanmagan suiqasd" va "yakunlangan suiqasd" sifatida qo'llash maqsadga muvofiq, deb hisoblaymiz. "Yakunlanmagan" so'zi "boshlangan, oxirigacha yetkazilmagan" ma'nolarini anglatadi.

Shunday ekan, jinoyat sodir etishning mazkur bosqichida suiqasd yakunlanadi, shaxs o'ziga bog'liq bo'lgan barcha qilmishlarni sodir etadi yoki aksincha, yakunlanmaydi.

Yuqoridagilardan xulosa qilsak, tamom bo'lgan va tamom bo'lmagan suiqasd uchun turli miqdorda jazo tayinlanishi zarur. Tamom bo'lmagan suiqasd uchun jazo miqdori yoki muddati JK Maxsus qismining tegishli tamom bo'lgan jinoyat moddasida nazarda tutilgan qattiqroq jazoning maksimal muddati yoki miqdorining uchdan ikki qismidan ortiq bo'lishi mumkin emas. Tamom bo'lgan suiqasd uchun jazo miqdori yoki muddati JK Maxsus qismining tegishli tamom bo'lgan jinoyat moddasida nazarda tutilgan qattiqroq jazoning maksimal muddati yoki miqdorining to'rttdan uch qismidan ortiq bo'lishi mumkin emas.

REFERENCES

1. Entsiklopediya ugolovnogo prava [Encyclopedia of Criminal Law]. St. Petersburg, 2010, Unfinished Crime. Published by Professor Malinin, vol. 5, p. 267.
2. Kozlov A.P. Ucheniye o stadiyakh prestupleniya [The doctrine of the stages of crime]. St. Petersburg, p. 289.
3. Nazarenko A.G., Sitnikova A.I. Neokonchennoye prestupleniye i yego vidy [Unfinished crime and its types]. Moscow, 2003, p. 108.
4. Anisimov A.A. Neokonchennyye prestupleniya i osobennosti ikh dokazyvaniya [Unfinished crimes and the peculiarities of their proof]. Voronezh, 2003, pp. 51–52.
5. Jinoyat huquqi. Mualliflar jamoasi [Criminal law. The team of authors]. Toshkent, MIA Academy, 2012, p. 226.
6. Rustambayev M.X., Otaxonov A.A. O'zbekiston Respublikasi jinoyat huquqi kursi. Besh tomli. 1. Umumiy qism. Jinoyat doktrinasi [Course of criminal law of the Republic of Uzbekistan. It has five roofs. Roof 1. General part. Criminal doctrine]. Tashkent, Ministry of Internal Affairs Academy of the Republic of Uzbekistan, 2018, p. 228.
7. Ochilov X.R., Haydarov Sh.D., Shamsiddinov Z.Z. Jinoyat huquqi [Criminal law (general part)]. Tashkent, TSUL, 2021, p. 53.
8. Salayev N.S., Niyozova S.S. Jinoyatlarni kvalifikatsiya qilish muammolari [Problems of qualification of crimes (General part)]. Tashkent, TSUL, 2023, p. 182.
9. Orlova A.I. Dobrovolnyy otkaz ot prestupleniya, problemy teorii i praktiki [Voluntary renunciation of crime: problems of theory and practice]. Krasnoyarsk, 2007, p. 88.
10. Usmonaliyev M., Bakunov P. Jinoyat huquqi [Criminal Law (General Section)]. Tashkent, Generation of the new age, 2012, p. 262.
11. Zdravomyslov B.V. Ugolovnoye pravo Rossiyskoy Federatsii. Obshchaya chast [Criminal Law of the Russian Federation. General Part]. Moscow, 2002, p. 239.
12. Porotikov D.Yu. Neokonchennoye prestupleniye: teoriticheskiye modeli, zakonodatel'nyye konstruktsii i problemy ikh primeneniya [Unfinished crime:

theoretical models, legislative structures and problems of their application]. Moscow, 2007, p. 153.

13. Reshetnikov A.Yu. Pokusheniye na prestupleniye v rossiyskom ugolovnom prave [Attempted crime in Russian criminal law]. Moscow, 2007, p. 39.

14. Tadevosyan L.Z. Problemy otvetstvennosti za neokonchennuyu prestupnuyu deyatel'nost' po ugolovnomu zakonodatel'stvu Respubliki Armeniya [Problems of responsibility for unfinished criminal activity under the criminal legislation of the Republic of Armenia]. Moscow, 2010, pp. 110–111.

15. Toshkent viloyati Jinoyat ishlari bo'yicha Bo'ka tuman sudining 1-1105-2401/34-sonli jinoyat ishi arxividan [From the archive of criminal case No. 1-1105-2401/34 of Boka district court on criminal cases of Tashkent region.].

16. Jinoyat ishlari bo'yicha Toshkent viloyati Bo'ka tuman sudi arxividan 1-1105-2401/84-sonli jinoyat ishi [Criminal case no. 1-1105-2401/84 from the archive of Boka district court of Tashkent region].

KRIMINOLOGIYA

VA JINOIY ODIL SUDLOV

ILMIY-AMALIY JURNAL

2024-yil 3-son